

9. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В.Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка ; [упоряд.: Н.Г. Протасова, Ю.О. Молчанова, Т.В. Курінна; ред. рада: В.Г. Кремень, Ю.В. Ковбасюк, Н.Г. Протасова та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України [та ін.]. – К.: Основа, 2014. – 496 с.

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У КОНТЕКСТІ ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Попова А. С.

kovaleva.anastasia.45@gmail.com

Бердянський державний педагогічний університет

Швидкоплинні зміни на сучасному етапі розвитку суспільства, пов'язані із міжнародними і національними трансформаціями у політиці різних країн, гуманізацією освіти, високими вимогами до кожного члена суспільства як особистості, так і професіонала зумовлюють актуальність освіти дорослих як невід'ємної складової освіти впродовж життя і розширення тематики наукових досліджень у цій галузі. Особливо цінними є дослідження присвячені освіті впродовж життя соціальних працівників, які є посередниками між державою і суспільством, агентами змін і вдосконалення соціальної й освітньої політики.

Особливістю освіти у галузі соціальної роботи у ХХІ ст. є визнання компетентнісного підходу у підготовці фахівців соціальної сфери, що має виявлятися в оновленні змісту освіти у відповідь на мінливу соціально-економічну реальність. Це зумовлює необхідність створення умов для розвитку освіти впродовж життя у сфері професійної діяльності соціального працівника як узагальнену умову здатності ефективно діяти у конкретній професійній ситуації.

Як зазначає О. Огієнко, що освіта дорослої людини і її можливість навчатися впродовж життя стає ключовою цінністю суспільства знань, створюючи умови для збагачення творчого потенціалу дорослої людини впродовж життя на трьох доступних рівнях: 1) особистісному та культурному, 2) професійному, 3) соціальному та громадянському [2]. Особливо це положення стосується діяльності соціального працівника. Професійна практика якого реалізується під впливом динамічних змін у суспільстві як реакція на нові проблеми і потреби громади. Так, згідно зі Ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги» «соціальний працівник – це професійно підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи і надає соціальні послуги» [6].

Наказом Міністерства соціальної політики України «Про затвердження кваліфікаційної характеристики «фахівець із соціальної роботи» (2016) передбачено, що робітник, який працює на посаді «соціальний працівник», повинен знати законодавство у сфері надання соціальних послуг; основи етики та професійного спілкування; зміст, форми та порядок надання послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; методи і форми соціальної роботи зі спеціальними групами клієнтів; основи психології; основи медичних та гігієнічних знань; основи економіки, права та трудового законодавства, норми охорони праці та виробничої санітарії; діловодство [3].

Враховуючи об'єктивні вимоги щодо знань, якими повинен володіти соціальний працівник необхідно зацентувати увагу на тому, що зміст діяльності соціального працівника по відношенню до особи або групи осіб постійно змінюється. Це обумовлюється процесами трансформації цілей у соціальній політиці, зміною положень у законодавстві, пов'язаними з його вдосконаленням, появою нових категорій клієнтів (наприклад внутрішньо переміщені особи), а також підвищенням вимог до ролі соціального працівника, оскільки він є агентом суспільного розвитку.

Освіта впродовж життя є інструментом, який дозволяє соціальним працівникам постійно оновлювати і вдосконалювати професійні знання, уміння і навички для забезпечення адресних та ефективних соціальних послуг. Особливо в умовах постійних змін у галузі соціальної політики, що пов'язані із скороченням видатків на соціальну сферу, збільшенням проблемних категорій населення (клієнтів соціальної роботи), які потребують кваліфікованої допомоги фахівців.

На важливій ролі освіти впродовж життя для соціальних працівників наголошує Міжнародна федерація соціальних працівників (International Federation of Social Workers, IFSW). Члени організації зазначають, що для того, щоб здійснювати соціальну роботу, кожен соціальний працівник повинен неперервно навчатися, використовуючи сучасні дослідження, теорії та методи [11]. Інакше кажучи, соціальні працівники повинні бути відповідальними за постійне вдосконалення своєї професійної майстерності, що, в свою чергу, служить для збереження цілісності та стандартів професії. Вимога про неперервну освіту має подвійні переваги – соціальний працівник зростає і розвивається особисто та професійно, водночас суспільство збагачується послугами, що надаються на більш якісному рівні.

Рада з освіти у соціальній роботі (The Council on Social Work Education (CSWE) також визнає необхідність і важливість освіти впродовж життя для соціальних працівників [10]. Оскільки безперервне навчання соціального працівника спрямоване на постійний саморозвиток та професійне самовдосконалення, необхідне для здійснення ефективної діяльності у мінливому соціальному, економічному та політичному середовищі. З метою підвищення рівня конкурентоспроможності й ефективності професійної підготовки фахівців соціальної сфери Рада з освіти у соціальній роботі прийняла Стандарти оцінювання освітньої політики (EPAS) для оцінки компетенцій, які є необхідними для ефективної практики соціальної роботи. Ці стандарти передбачають, що студенти з першого року навчання повинні усвідомлювати важливість і необхідність постійного вдосконалення своїх знань та навичок, необхідних для ефективної роботи, що свідчить про безперервність навчання. Такий підхід до навчання передбачає зміну концепції «освіта на все життя» на концепцію «освіта впродовж життя».

У визначенні поняття «освіта впродовж життя» враховуються положення щодо продуктивності такої діяльності. Наприклад, Професійна асоціація «Дослідницька мережа» визначає цей термін як цілеспрямовану діяльність, направлену на вдосконалення та розширення системи знань, комплексу навичок і особистих якостей, необхідних для виконання професійної діяльності [9].

Шведська дослідниця Н. Густавсон (N. Gustavsson) пов'язує термін «освіта впродовж життя» з особистою потребою фахівця бути професіоналом у своїй справі, що передбачає гнучкість, чутливість і відкритість до світу [9].

У публікаціях Б. Далеї (B. Daley) зазначено, що соціальні працівники розглядають неперервну освіту як важливий інструмент формування нових професійних цілей, джерело натхнення і отримання актуальної інформації, необхідної у процесі надання якісних соціальних послуг клієнтам [8].

Дослідники Б. Корноер (B. Cournoyer) і М. Стенлі (M. Stanley) зазначають, що неперервна освіта у галузі соціальної роботи є паралельним процесом поряд із здійсненням професійної діяльності, пов'язаним із набуттям нових знань, умінь і навичок; переосмисленням цінностей та відносин; отриманням нового досвіду, необхідного для ефективної професійної діяльності [7].

Оцінка змісту та характеру неперервного навчання для соціальних працівників є необхідним елементом у створенні дієвої моделі освіти дорослих для цієї категорії фахівців. У дослідженнях Б. Корноера і М. Стенлі визначено інструменти для вимірювання рівня включеності соціального працівника до неперервного навчання, серед яких: регулярний огляд професійної літератури; отримання насолоди від навчання; постійний моніторинг навчальних заходів та можливостей для професійного вдосконалення; розуміння найбільш ефективних форм навчання для себе; активна взаємодія з носіями актуальної інформації та власна відповідальність за додаткове навчання; отримання задоволення від процесу навчання інших тому, що знаєш [7].

Також важливо зосередити увагу і на тому, що діяльність соціального працівника повинна бути спрямована не тільки на вирішення проблеми особи, але і на мотивацію клієнта до розвитку його потенціалу. Ключовим фактором у якому виступає освіта. Тому важливою роллю соціального працівника у ХХІ ст. є роль андрагога. Професійна діяльність цього фахівця повинна полягати у навчанні, консультуванні, наданні соціальної допомоги та виконанні організаційно-управлінських функцій у середовищі дорослих людей, у контексті здійснення консультативної, соціально-реабілітаційної роботи з дорослими з питань виробничої, навчальної, соціальної діяльності, особистого життя [1, с. 7-8].

У контексті викладення вищезазначених аргументів важливим є визначення можливостей соціальних працівників професійно розвиватися та бути залученими до системи освіти дорослих. Український досвід із запровадження концепції «освіти впродовж життя» і створення системи освіти дорослих свідчить, що законодавчо така можливість передбачена і є обов'язковою. Так, у Законі України «Про професійний розвиток працівників» (2012) визначено, що метою державної політики у сфері професійного розвитку працівників є підвищення їх конкурентоспроможності відповідно до суспільних потреб. Державна політика у сфері професійного розвитку працівників формується за принципами: доступності професійного розвитку працівникам; вільного вибору роботодавцем форм і методів забезпечення професійного розвитку працівників з урахуванням специфіки їх роботи; додержання інтересів роботодавця та працівника; безперервності процесу професійного розвитку працівників [5]. Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017) органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих [4].

Формальна освіта для соціальних працівників має визначені та встановлені державою і суспільством форми, характеризується участю дорослих в освітніх програмах, після закінчення яких видається документ встановленого зразка (сертифікат, диплом), що дає право займатися

оплачуваною професійною діяльністю за спеціальністю, обіймати більш високу посаду, продовжувати та удосконалювати свої професійні знання та навички упродовж життя. Така форма навчання здійснюється у спеціальних навчальних установах та організаціях за офіційно встановленими і визнаними державними стандартами.

Неформальна освіта соціальних працівників в Україні здебільшого здійснюється громадськими організаціями йдеться про організацію тренінгів та навчальних курсів щодо роботи із чітко визначеною категорією клієнтів. Зазвичай, програми, що реалізуються у системі неформальної освіти для соціальних працівників, не визнаються національними системами освіти, хоча участь у таких навчальних проектах має вагомий вплив на професійне вдосконалення соціальних працівників.

Інформальна освіта соціальних працівників – це їх індивідуальна пізнавальна діяльність (життєвий, соціальний досвід), що реалізується шляхом найбільш поширеної форми навчання на робочому місці.

Як показало вивчення, реальний стан підготовки соціальних працівників до роботи з дорослими є некерованим процесом, що характеризується відсутністю реклами щодо можливості продовження навчання; відсутності механізмів створення мотивації до навчання; високою платою за навчання, яку мають сплачувати соціальні працівники із своєї заробітної плати.

Суттєвим недоліком у системі освіти дорослих, особливо у контексті навчання соціальних працівників, є незначна роль професійних організацій у галузі соціальної роботи, зокрема таких, як: Українська асоціація соціальних працівників і соціальних педагогів, Ліга соціальних працівників. Основні функції цих організацій мають бути – організаційна й популяризаційна. Враховуючи досвід зарубіжних країн, зокрема США, Скандинавських країн, необхідно зазначити, що такі організації мають стати головними суб'єктами організації та реалізації освіти впродовж життя для соціальних працівників, оскільки акумулюють кращий досвід теоретичної і практичної діяльності у цій сфері.

Відповідно виникає об'єктивна необхідність усунення цих недоліків, особливо у контексті значення освіти впродовж життя для професійного становлення соціального працівника, що полягає у можливості його особистісного, культурного, професійного, соціального та громадянського розвитку і формування нового сприйняття світу клієнта, який звертається за допомогою.

Література

1. Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / Авт.-упор. Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2014. – 108 с.
2. Огієнко О. І. Андрагогічний підхід у неперервній освіті дорослих: метод. рекомендації / О. І. Огієнко. – К.; Суми: Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. – 40 с.
3. Про затвердження кваліфікаційної характеристики «фахівець із соціальної роботи» / КМУ від 24.03.201 № 285 [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/949.html?PrintVersion>
4. Про освіту / ВРУ від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Про професійний розвиток / ВРУ від 12.01.2012 р. № 4312-VI [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>
6. Про соціальні послуги. Закон України / ВРУ від 19.06.2003 р. № 966-IV. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

7. Cournoyer B. R., Stanley M. J. The social work portfolio: Planning, assessing, and documenting lifelong learning in a dynamic profession / B. R. Cournoyer, M. J. Stanley. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole, 2002. – С. 18–20.
8. Daley B. J. Learning and professional practice: A study of four professions / B. J. Daley. Adult Education Quarterly, 2001. – № 52(1). С. 39-54.
9. Nissan L., Pendell K., Jivanjee P., Goodluck C. Lifelong learning in social work education: A review of the literature and implications for the future / L. Nissan, K. Pendell, P. Jivanjee, C. Goodluck. Journal of Teaching in Social Work, 2014. – № 34(4). – С. 384–400.
10. The Council on Social Work Education (CSWE)2018. [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.cswe.org/Publications-and-multimedia/Journal-of-Social-Work-Education>
11. The International Federation of Social Workers (IFSW). 2018 [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.ifsw.org/regions/europe/>

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ І РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Терещенко А.О.
znak07@mail.ua

***Комунальний позашкільний навчальний заклад
Чернігівський обласний палац дітей та юнацтва***

Розвиток освіти дорослих є сучасною світовою тенденцією. Як свідчить аналіз наукових джерел, освіту дорослих доцільно розглядати у двох аспектах: соціально-освітньому та психолого-педагогічному. Перший безпосередньо пов'язаний із побудовою системи освіти дорослих як частини соціальної практики, другий – із процесом опанування людиною досвіду – вітагенного (життєвого), соціального, професійного. Освіта дорослих як складова освіти впродовж життя уможлиблює набуття й оновлення знань, розвиток і саморозвиток дорослих на різних вікових етапах, їх самовдосконалення, а також професійну самореалізацію. Така освіта сприяє підвищенню задоволеності особистості якістю свого життя шляхом розширення можливостей професійної та особистісної самореалізації [5, с. 59], розвитку різних видів інтелекту особистості: емоційного (здатність людини розуміти й контролювати свої емоції та емоції оточуючих) [8]; соціального (здатність, необхідна для ефективного міжособистісної взаємодії та успішної соціальної адаптації й виражається у розумінні поведінки людей) [6]; практичного (вміння досягати поставленої мети).

Так само, як й освіта дорослих, педагогічна освіта є складовою освіти впродовж життя, що уособлює «процес, спрямований на всебічний розвиток особистості, систематичне поповнення знань, умінь і навичок упродовж життя для інтелектуального, культурного і духовного розвитку особистості, удосконалення професійної компетентності та духовних потреб людини» [4, с. 63]. Водночас педагогічну освіту можна розглядати як систему професійної підготовки педагогічних працівників до здійснення педагогічної діяльності [3]; сукупність усіх видів навчальної діяльності, що використовуються педагогом впродовж життя з метою набуття знань, умінь і навичок для використання в особистих, життєвих, соціальних та інших, пов'язаних із зайнятістю, перспективах.